

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มูลเหตุสำคัญอันเป็นที่มาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้กำเนิดขึ้นมาจากความตระหนักในความสำคัญของกระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ที่นอกจากจะเป็นกิจกรรมที่นำผู้คนไปสู่การเข้าถึงศิลปะของภาพยนตร์ในระดับต่าง ๆ แล้ว กระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ยังเป็นส่วนหนึ่งอย่างแนบชิดต่อการพัฒนาภาพยนตร์ศึกษาและวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ โดยเฉพาะถ้าการวิจารณ์นั้นยืนอยู่บนความรู้และการหยั่งรู้ที่ลึกซึ้งและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความปรารถนาดีอย่างจริงใจที่จะช่วยให้เกิดคุณภาพและความหลากหลายของการแสดงความคิดเห็น

เช่นเดียวกับการวิจารณ์ศิลปะแขนงอื่น ๆ “การวิจารณ์ภาพยนตร์” เต็มไปด้วยความหลากหลายในมาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นระดับของแนวคิด ทฤษฎี หรือรสนิยม แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในระดับเบื้องต้น การวิจารณ์ภาพยนตร์ได้ทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมสื่อภาพยนตร์ในแง่ของการอธิบายเนื้อหาเรื่องราวและเทคนิควิธีต่าง ๆ ของภาพยนตร์ โดยนักวิจารณ์ภาพยนตร์ได้เข้ามาปรับประสบการณ์ที่ตนมีต่อภาพยนตร์ให้เป็นประสบการณ์ทางปัญญาของผู้ชม ด้วยการวิเคราะห์ตีความสารจากผู้สร้างไปสู่ผู้ชม บทวิจารณ์ภาพยนตร์จึงมีความสำคัญเทียบเท่ากับการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ของนักสำรวจ เพราะเป็นการให้ข้อค้นพบใหม่ ๆ ในสิ่งที่ผู้ชมอาจคาดนึกไม่ถึง

การวิจารณ์ภาพยนตร์มีลักษณะเป็นกิจกฤตนิยมในความหมายที่ เจตนา นาควัชระ ได้เคยแสดงทัศนะเอาไว้ว่า การวิจารณ์เป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะและงานศิลปะ มิใช่เป็นวาทกรรมเอกเทศ¹ หรืออาจกล่าวได้อีกทางหนึ่งว่า การวิจารณ์ภาพยนตร์คือการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพยนตร์และ/หรือบริบทของภาพยนตร์ โดยนักวิจารณ์ภาพยนตร์ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้สร้างภาพยนตร์กับประชาชน ทั้งนี้และทั้งนั้น เจตนา ยังเห็นว่า ระบบการสื่อสารนี้ควรจะเป็นสองทาง คือ สื่อจากผู้สร้างไปสู่ผู้รับ และสื่อจากผู้รับไปสู่ผู้สร้าง ซึ่งการสื่อสารประเภทแรกนั้นเป็นสิ่งที่นักวิจารณ์ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญอยู่แล้ว ส่วนการสื่อสาร

¹เจตนา นาควัชระ, พลังการวิจารณ์ : บทสังเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คมบาง, 2546), น. 44.

ประเภทที่สอง นักวิจารณ์จะต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการวินิจฉัยคุณค่าของศิลปะต้นแบบที่เป็นการเสนอแนวทางที่ผู้สร้างอาจจะพัฒนาความสามารถของตนต่อไปได้² เมื่อพิจารณาในจุดนี้ บทวิจารณ์ภาพยนตร์จึงอาจมีผลกระทบต่องานศิลปะเจ้าของผลงานและระบบอุตสาหกรรม ในลักษณะที่เป็นการควบคุมคุณภาพของการสร้างสรรค์ภาพยนตร์ของศิลปิน

นักวิจารณ์ภาพยนตร์อาจเป็นผู้ที่เติบโตมาจากการประกอบอาชีพด้านอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพด้านภาพยนตร์ นักวิชาการด้านภาพยนตร์บางท่านเห็นว่า นักวิจารณ์ภาพยนตร์อาจจะหมายถึงใครก็ได้ที่ทำการประเมินและตัดสินคุณค่าและคุณภาพของภาพยนตร์ นับตั้งแต่นักปริทัศน์ (reviewer) จนกระทั่งถึงนักวิจารณ์ (critic) ดังนั้น การวิจารณ์ภาพยนตร์จึงอาจจะมีวัตถุประสงค์หลายระดับ ทั้งนี้ รวมทั้งการพยายามหาข้ออะไรให้ตนเองทำสักอย่าง หรือพรรณนาถึงปฏิกิริยาของตนให้ผู้อื่นทราบ หรือการตีความเพื่อให้คนที่ไม่เข้าใจได้รับรู้ หรือการแจกแจงกฎเกณฑ์ว่าด้วยศิลปะที่ดีสำหรับศิลปินและผู้บริโภค หรือการให้ความชอบธรรมแก่จินตนาการทางศิลปะที่กำลังประสบปัญหาเป็นอย่างมากในโลกสมัยใหม่ หรือการตัดสินงานศิลปะด้วยหลักการการประเมินที่ชัดเจน หรือการค้นคว้าหาและประยุกต์หลักการที่แจกแจงถึงรูปลักษณะของศิลปะที่ดี³

จากงานวิจัยของ กฤษดา เกิดดี ทำให้ทราบว่า การวิจารณ์ภาพยนตร์ในเมืองไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัย พ.ศ. 2468 ในหนังสือพิมพ์ “ข่าวภาพยนตร์” โดยมี ชองฮ้วน สีนุกูเรื่อง เป็นเจ้าของ และมี ศิลป์ สีนุกูเรื่อง เป็นบรรณาธิการ โดยคอลัมน์ “เบ็ดเตล็ดภาพยนตร์” ในหนังสือพิมพ์ดังกล่าว นอกจากจะมีการลงข้อความประกาศเพื่อแจ้งข่าวสารแล้ว ยังมีการแสดงความคิดเห็นในเชิงวิจารณ์เอาไว้ด้วย อันจะถือได้ว่าการวิจารณ์ภาพยนตร์ได้ถือกำเนิดขึ้นแล้ว กล่าวได้ว่า การวิจารณ์ภาพยนตร์ในประเทศไทยได้ถือกำเนิดขึ้นมาในเวลาที่ไม่ไกลเกี่ยวกับการมีภาพยนตร์เลยทีเดียว⁴

นักวิจารณ์ที่โดดเด่นในช่วงทศวรรษ 2490 คือผู้ที่ใช้นามปากกาว่า “สีลม 70” ที่เขียนให้กับหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทยรายวัน และ “เกลตา” ที่เขียนประจำให้กับนิตยสารชาวกรุงรายเดือน

²เจตนา นาควัชร, ทางไปสู่วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์, พิมพ์ครั้งที่ 2

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2538), น. 31-32.

³บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, ศิลปะแขนงที่เจ็ด : เพื่อวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ภาพยนตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2538), น. 41-42.

⁴กฤษดา เกิดดี, “การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ไทย : สนานจิตต์ บางสพาน กับ สุทธากร สันติวัช,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น. 9-15.

ในขณะที่ด้านหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวันในช่วงไล่ ๆ กันนี้ ประมูล อุณหธูป นักเขียนนักแปลชื่อดังก็ได้เขียนวิจารณ์ภาพยนตร์อยู่ที่นี้ และยังคงได้เขียนวิจารณ์ภาพยนตร์แทน “แกเลตา” อยู่พักหนึ่งหลังจากที่ “แกเลตา” เลิกเขียนในนิตยสารชาวกรุงไปแล้ว ส่วนทางด้านหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษของไทยสองฉบับคือบางกอกโพสต์และบางกอกเวิร์ด ก็ได้บรรจุคอลัมน์เกี่ยวกับการวิจารณ์ภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมและความสนใจจากนักดูหนังในยุคนั้นอยู่ไม่น้อย แฮร์รี รอลนิคส์ ผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือในด้านการแสดงความเห็นที่ละเอียดและลุ่มลึกคือนักวิจารณ์ของค่ายบางกอกโพสต์ ในขณะที่บางกอกเวิร์ดมี เบอร์นาร์ด ทริงค์ ที่ได้สร้างความฮือฮาแก่นักเขียนเป็นอย่างมาก เพราะมีการสรุปประเมินคุณค่าของภาพยนตร์แต่ละเรื่องปิดท้ายด้วยการให้จำนวนดวงดาว ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีวิธีการนี้นำมาใช้ในเมืองไทย และมีนักวิจารณ์จำนวนไม่น้อยใช้เป็นแบบอย่างมาจนทุกวันนี้⁵

ปี พ.ศ. 2510 บทวิจารณ์ภาพยนตร์เรื่องดังแห่งยุคคือ The Graduate ของอาจารย์ สดใส พันธุมโกมล ในวารสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีการวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่องนี้อย่างละเอียด โดยเฉพาะด้านการสื่อความหมายในภาพยนตร์ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่ยังไม่เคยมีใครทำมาก่อนในเมืองไทย กล่าวได้ว่าบทวิจารณ์เรื่องดังกล่าวตรงกับความตื่นตัวของคนหนุ่มสาวในยุคนั้นที่เรียกกันว่ายุคแห่งการแสวงหา และนอกจากหนังสือลี้ลับแล้ว นักดูหนังในยุคนั้นยังมีโอกาสชมภาพยนตร์ประเภทชวนคิดจากยุโรปหลายต่อหลายเรื่อง เช่น ภาพยนตร์ของ เฟลิโก เฟลลีนี, ฟรังก์ วูล์ฟโฟล์ท, ไมเคิล แองเจโล แอนโธนีโอนี, หลุยส์ บุนเยล ฯลฯ พร้อม ๆ กับการฉายภาพยนตร์ตามสถาบันที่ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมอย่างถ้วนหน้า ไม่ว่าจะเป็น สมาคมฝรั่งเศส สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน บริติช เคาน์ซิล เอ.ยู.เอ. หรือ Film Society ที่ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตรเป็นองค์ประธาน ส่งผลให้การวิจารณ์ภาพยนตร์ในเมืองไทยเริ่มคึกคักอย่างครึกครื้น หนุ่มสาวที่ได้ชื่อว่าเป็นนักคิดของคนยุคนั้น เช่น วิทยากร เชียงกูล, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา และ เสถียร จันทิมาธร ฯลฯ ล้วนมาแสดงฝีมือในการวิจารณ์ภาพยนตร์กันอย่างถ้วนทั่ว⁶

นิตยสารภาพยนตร์ที่เน้นการวิจารณ์หนังอย่างจริงจังได้เริ่มต้นขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2520 เช่น “วีคเอนด์” ซึ่งมี ลำเนา สุโต เป็นหัวหน้ากองบรรณาธิการและเป็นนักวิจารณ์ตัวเย็น, “สกรีน”

⁵กิตติศักดิ์ สุวรรณโกสิน, “งานวิจารณ์หนังในเมืองไทย,” หน้า : ไทย

3 (ตุลาคม-ธันวาคม 2541):24.

⁶เรื่องเดียวกัน, น. 24-25.

มี เขียรชัย ลาภานันท์ เป็นบรรณาธิการและเป็นจุดกำเนิดของนักวิจารณ์ที่สำคัญคนหนึ่งของเรา เราคือ สุทธากร สันติวัช ส่วน "สตาร์พิกส์" ซึ่งแต่เดิมเน้นในเรื่องการแนะนำหนังที่กำลังจะเข้ามาฉายก็เริ่มคอลัมน์วิจารณ์หนังเช่นเดียวกันและเป็นจุดกำเนิดของนักวิจารณ์รุ่นใหม่ ๆ มากมาย เรียกได้ว่าเกือบทุกคนเคยผ่านการเขียนบทวิจารณ์ภาพยนตร์ในสตาร์พิกส์มาแล้วทั้งนั้น⁷

สังคมไทยได้ผลิตนักวิจารณ์ภาพยนตร์ออกมาจำนวนไม่น้อย แต่ดูเหมือนว่าจะไม่มีนักวิจารณ์ภาพยนตร์คนใดที่มีชื่อเสียงยืนยาวพอที่จะเป็นที่รู้จักได้มากเท่ากับ กิตติศักดิ์ สุวรรณโกติน หลังจาก กิตติศักดิ์ สุวรรณโกตินแล้ว นักวิจารณ์ที่ทำงานอย่างต่อเนื่องและขยันขันแข็งในยุคถัดมาคือ สนานจิตต์ บางสะพาน และ สุทธากร สันติวัช คนแรกเขียนวิจารณ์ภาพยนตร์อย่างมากมายในช่วง พ.ศ. 2521-2528 คนหลังก็ทำงานอย่างหนักในช่วง พ.ศ. 2530-2533 โดยไม่เพียงแต่เขียนวิจารณ์ภาพยนตร์ทั้งภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์ต่างประเทศเท่านั้น หากแต่ยังก้าวไกลด้วยการสำรวจความเป็นไปของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยอย่างต่อเนื่อง⁸

เมื่อมาถึงกลางทศวรรษ 2530 นักวิจารณ์อย่าง สนานจิตต์ บางสะพาน และ สุทธากร สันติวัช ได้ลดบทบาทลงบ้าง คงเหลือแต่นักวิจารณ์ภาพยนตร์รุ่นหลัง โดยเฉพาะกลุ่มที่เคยทำงานในนิตยสาร "หนังและวีดีโอ" และ "ฟิล์มวิว" อาทิ นรา, ประวิทย์ แต่งอักษร, สิทธิรักษ์ ตูลาพิทักษ์, และ มโนธรรม เทียมเทียบรัตน์ ฯลฯ ยังคงทำงานอยู่ตามสื่อสิ่งพิมพ์หลายฉบับ และในยุคนี้ยังถือเป็นยุคที่ให้กำเนิดนิตยสาร "ซีเนแม็ก" ที่ เกศินี ศิลป์ เห็นว่า เป็นหนังสือที่มีรูปแบบเนื้อหาสาระที่โดดเด่นกว่าหนังสือชนิดเดียวกันในยุคนั้น⁹ โดยนอกจากจะมีคอลัมน์วิจารณ์ภาพยนตร์ของ มงคลชัย ชัยวิสุทธิ หนึ่งในผู้ก่อตั้งนิตยสารเป็นคอลัมน์ประจำของนิตยสารแล้ว ซีเนแม็กก็ยังสร้างนักวิจารณ์หน้าใหม่ขึ้นมาอีกสองคน คือ ธิดา ผลิตผลการพิมพ์ และ ศิวาภรณ์ พงษ์สุวรรณ

หลังจากการปิดตัวลงของซีเนแม็กในช่วงกลางทศวรรษที่ 2540 ก็มีการถือกำเนิดขึ้นของนิตยสารภาพยนตร์ที่เน้นเนื้อหาสาระที่เข้มข้นและเป็นทางเลือกใหม่ของนักดูหนังอย่าง "Bioscope" และ "Pulp" ซึ่งสร้างชื่อเสียงให้กับนักวิจารณ์ภาพยนตร์รุ่นใหม่ไฟแรงอย่าง ไกรวุฒิ จุลพงศธร, โสภณา เขาวิวัฒน์กุล, และ ธิพนันท์ เพ็ชรศรี ซึ่งนอกจากนิตยสารภาพยนตร์

⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 25-26.

⁸ กฤษดา เกิดดี, พิพากษานอกศาล (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2541), น. 25.

⁹ เกศินี ศิลป์, "การศึกษาชมรมแฟนภาพยนตร์ของหนังสือสตาร์พิกส์และหนังสือ ซีเนแม็ก," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น. 3.

สองเล่มนี้แล้ว ปัจจุบันก็ยังมียุทธศาสตร์ภาพยนตร์รายสัปดาห์อย่าง “Flicks” ที่เน้นการรายงานข้อมูลข่าวสารในวงการภาพยนตร์ที่รวดเร็ว รวมทั้งการวิจารณ์ภาพยนตร์ที่กำลังเข้าฉายในปัจจุบันไปพร้อม ๆ กัน

ท่ามกลางยุทธจักรนักวิจารณ์ภาพยนตร์ในประเทศตามที่กล่าวมาโดยสังเขป มีนักวิจารณ์อยู่จำนวนไม่น้อยที่ปัจจุบันไม่ได้มีผลงานหรือมีผลงานออกมาจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับผลงานที่เคยทำมาในอดีต นักวิจารณ์บางกลุ่มก็มีช่วงการทำงานในระยะเวลาที่สั้น อาจมีผลงานออกมาในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วก็หายไปบ้าง ทำให้ไม่มีความต่อเนื่อง ส่วนนักวิจารณ์รุ่นใหม่ ๆ ที่แม้จะมีผลงานดีแต่ก็อาจจะต้องใช้ระยะเวลาพิสูจน์ตนเองอยู่อีกมาก

อย่างไรก็ดี หากจะลองไล่รายชื่อนักวิจารณ์ภาพยนตร์ในปัจจุบันที่ยังคงรักษาการทำงานมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้ว “ประวิทย์ แต่งอักษร” ย่อมจะเป็นชื่อนักวิจารณ์ภาพยนตร์ในเมืองไทยชื่อแรก ๆ ที่ใครต่อใครพอนึกออกเลยทีเดียว การเกิด นักวิจารณ์ภาพยนตร์ในนิตยสารแพรว ให้ความเห็นว่าไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจแต่อย่างใดถ้ามีคนบอกว่า วันนี้ ประวิทย์ แต่งอักษร คือเบอร์หนึ่งของนักวิจารณ์ในปัจจุบัน¹⁰

ประวิทย์ แต่งอักษร เป็นนักวิจารณ์ภาพยนตร์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นจากการให้ความสำคัญกับภาพยนตร์คลาสสิกมากกว่านักวิจารณ์คนอื่น ๆ และมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษกับภาพยนตร์อเมริกันคลาสสิก จนถึงกับมีคำกล่าวว่า ประวิทย์ แต่งอักษร เป็นนักวิจารณ์ที่แม่นยำด้านภาพยนตร์อเมริกันคลาสสิกมากที่สุดคนหนึ่งของเมืองไทย¹¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพยนตร์ของ อัลเฟรด ฮิตช์ค็อก ที่ ประวิทย์ เคยมีผลงานเขียนบทวิเคราะห์และชี้ให้เห็นถึงเนื้อหาของ ฮิตช์ค็อก อย่างละเอียดรอบด้าน¹² บทวิจารณ์ภาพยนตร์ของ ประวิทย์ ยังได้รับการยอมรับอย่างดีจากผู้อ่าน โดยพิจารณาจากนิตยสารที่ ประวิทย์ เคยเขียนบทวิจารณ์ลงตีพิมพ์จำนวนมากมายหลายฉบับ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น หนังสือวีดีโอ ฟิล์มวิว อิมเมจ ลลนา สีสัน สตาร์พิกส์ และฟลิกส์ ฯลฯ

¹⁰การเกิด, 2543, อ้างถึงใน ประวิทย์ แต่งอักษร, ตำนานระทึกขวัญอัลเฟรด ฮิตช์ค็อก (กรุงเทพมหานคร: แพรวเอนเตอร์เทน, 2543), น. คำนำสำนักพิมพ์.

¹¹โสภณา เชาว์วิวัฒน์กุล, “Ten : หนังสือในดวงใจของ ประวิทย์ แต่งอักษร,” Pulp 14 (สิงหาคม 2547):66.

¹²ดูรายละเอียดใน ประวิทย์ แต่งอักษร, ตำนานระทึกขวัญอัลเฟรด ฮิตช์ค็อก.

คอลัมน์ “หนังสือคลาสสิก” ในนิตยสารสตาร์พิกซ์ของ ประวิทย์ แต่งอักษร ถือเป็นคอลัมน์ภาพยนตร์คอลัมน์เดียวในเมืองไทยที่พูดถึงภาพยนตร์คลาสสิกอย่างต่อเนื่องและเป็นระยะเวลายาวนาน โดยมุ่งนำเสนอข้อมูล เนื้อหาเรื่องราว และบทวิเคราะห์ภาพยนตร์คลาสสิกในยุคสมัยต่าง ๆ ทั้งจากทวีปอเมริกา ยุโรป และเอเชีย อันทำให้ภาพยนตร์เก่าที่อาจจะไม่เป็นที่รู้จักมากนักในวงกว้างหรือสำหรับนักดูหนังรุ่นใหม่ ๆ หรือภาพยนตร์ที่อาจจะถูกหลงลืมและเลือนหายไปตามวันเวลาที่ผ่านไป ได้รับการ “ปัดฝุ่น” และถูกนำเสนอให้ประชาชนได้เสพย์ศิลปะและความรื่นรมย์จากการชมภาพยนตร์เรื่องนั้นใหม่อีกคำรบหนึ่ง จนอาจกล่าวได้ว่า บทวิจารณ์ภาพยนตร์ในคอลัมน์หนังสือคลาสสิกของ ประวิทย์ แต่งอักษร นอกจากจะเป็นตำราที่สำคัญแห่งการเรียนรู้ภาพยนตร์คลาสสิกของนักดูหนังในประเทศไทย และเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้าข้อมูลของภาพยนตร์คลาสสิกในอดีตแล้ว ยังมีคุณูปการที่ได้ช่วยชุบชีวิตภาพยนตร์เก่าหลายต่อหลายเรื่องที่จะล่มหายตายจากไปแล้วจากความทรงจำของประชาชนให้ฟื้นคืนชีพจนกลับมีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่อีกครั้ง

คอลัมน์ “หนังสือคลาสสิก” ยังเป็นเสมือนสื่อในการบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ความเคลื่อนไหว ความทรงจำ ของภาพยนตร์ในยุคเก่า ๆ ถ่ายทอดไปสู่นักดูหนังรุ่นใหม่ ๆ ผ่านสื่อนิตยสารที่แม้จะไม่สามารถบันทึกภาพที่เคลื่อนไหวได้ดังสื่อภาพยนตร์ ทว่าการถ่ายทอดความคิดเห็นที่มีต่อภาพยนตร์มาสู่ตัวอักษรก็ได้ทำให้ผู้อ่านได้ใช้จินตนาการสร้าง “ภาพในใจ” ต่อภาพยนตร์คลาสสิกเรื่องที่นักวิจารณ์กำลังพูดถึงให้เกิดขึ้นมาได้ แม้ว่าจะไม่เคยได้ชมภาพยนตร์เรื่องนั้น ๆ มาก่อนเลยก็ตาม ซึ่งนับว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของโลกแห่งตัวอักษรที่ผู้อ่านยังสามารถนึกกลับมาเปิดอ่านซ้ำแล้วซ้ำอีกได้ตราบนานเท่านาน

ประสบการณ์ในการเขียนงานวิจารณ์ภาพยนตร์มาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 20 ปี ตลอดจนความเชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ภาพยนตร์คลาสสิกที่เน้นข้อมูลเชิงลึกที่เข้มข้นเป็นเวลา รวม 10 ปี ของ ประวิทย์ แต่งอักษร ย่อมจะเป็นเครื่องการันตีได้อย่างหนึ่งถึงการได้รับการยอมรับในคุณภาพของตัวนักวิจารณ์ ที่น่าจะเป็น “แบบอย่างที่ดี” ของการเขียนบทวิจารณ์ภาพยนตร์สำหรับนักวิจารณ์ภาพยนตร์ทั้งมือสมัครเล่นและมืออาชีพ ซึ่งในขณะเดียวกัน คอลัมน์ “หนังสือคลาสสิก” ของ ประวิทย์ แต่งอักษร ก็ยังอาจจะสร้างแรงบันดาลใจให้ประชาชนและนักดูหนังโดยทั่วไปได้หันมาให้ความสนใจภาพยนตร์คลาสสิกในฐานะที่เป็นเอกสารทางสังคมที่จะช่วยในการเรียนรู้บริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย ตลอดจนการเข้าถึงสุนทรียศาสตร์ภาพยนตร์ในระดับต่าง ๆ อันถือได้ว่าเป็นการพัฒนาภาพยนตร์ศึกษาไปด้วยอีกทางหนึ่ง

ด้วยเหตุผลอันแสดงถึงความสำคัญของบทวิจารณ์ภาพยนตร์ของ ประวิทย์ แต่งอักษร ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การศึกษาถึงกระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ของ ประวิทย์ แต่งอักษร จึงเป็นสิ่งที่ควรค่าในศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถือว่าเป็นการนำงานวิจารณ์ภาพยนตร์มาประมวลเป็นองค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางภาพยนตร์ศึกษาเพื่อให้ก้าวเดินไปแนวทางที่เรียกกันว่า "วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์" ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรศึกษา "การวิเคราะห์กระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ของ ประวิทย์ แต่งอักษร" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมได้ดำเนินไปสู่วัฒนธรรมในแนวทางดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ปัญหานำวิจัย

1. กระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ของ ประวิทย์ แต่งอักษร มีคุณลักษณะอย่างไร
2. ประวิทย์ แต่งอักษร ได้แสดงบทบาทหน้าที่อันใดบ้างในกระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ของ ประวิทย์ แต่งอักษร โดยมุ่งพิจารณาที่ภูมิหลังส่วนตัวของนักวิจารณ์ ลักษณะภาพยนตร์ที่เขียนวิจารณ์ ขั้นตอนการนำเสนอบทวิจารณ์ จำนวนภาษาและลีลาการเขียน ตลอดจนรูปแบบการเขียนบทวิจารณ์ภาพยนตร์
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของ ประวิทย์ แต่งอักษร ในฐานะที่เป็นนักวิจารณ์ภาพยนตร์ ตลอดจนปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดบทบาทหน้าที่เหล่านั้น

สมมติฐานของการวิจัย

1. กระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ของนักวิจารณ์แต่ละคน ย่อมมีความผิดแผกแตกต่างกันไปตามภูมิหลังทางการศึกษา อาชีพ ระเบียบความคิด วิธีการมองโลก ฯลฯ ซึ่งจะสะท้อนออกมาให้เห็นในวิธีการเลือกภาพยนตร์มาเขียนวิจารณ์ ขั้นตอนการนำเสนอบทวิจารณ์ จำนวนภาษาและลีลาการเขียน ตลอดจนรูปแบบการเขียนวิจารณ์ภาพยนตร์

2. การวิจารณ์ภาพยนตร์เป็นการถ่ายทอดความคิดเห็นต่อภาพยนตร์จากผู้ส่งสารคือนักวิจารณ์ไปสู่ผู้รับสารคือประชาชน โดยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ คือ นิตยสารภาพยนตร์ นักวิจารณ์ภาพยนตร์จึงมีบทบาทหน้าที่ต่อวิชาชีพของตนในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาทวิวิจารณ์ภาพยนตร์ของ ประวิทย์ แต่งอักษร ในคอลัมน์ "หนังคลาสสิก" หรือ "รีเพลย์" ในนิตยสาร "สตาร์พิคส์" ประจำปี พ.ศ. 2548 เนื่องจากปี พ.ศ. 2548 เป็นปีที่มีเหตุการณ์ที่น่าสนใจ กล่าวคือ นิตยสารสตาร์พิคส์ได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อคอลัมน์ "หนังคลาสสิก" มาเป็น คอลัมน์ "รีเพลย์" เป็นครั้งแรกในเล่มที่ 663 หรือฉบับปีกษหลังกันยายน พ.ศ. 2548 ทว่าลักษณะของคอลัมน์ยังคงรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวและบทวิเคราะห์เกี่ยวกับภาพยนตร์คลาสสิกอยู่คงเดิม กระนั้นก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนชื่อคอลัมน์ก็อาจจะสะท้อนมุมมองที่น่าสนใจในการกล่าวถึงภาพยนตร์คลาสสิกในแง่มุมต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างใน ปี พ.ศ. 2548 เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมในการสะท้อนเนื้อหาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาได้ครอบคลุมดีอยู่แล้ว จึงได้เลือกทำการศึกษาทวิวิจารณ์ภาพยนตร์ที่ถูกตีพิมพ์ใน ปี พ.ศ. ดังกล่าว เท่านั้น

นิยามศัพท์

กระบวนการวิจารณ์ภาพยนตร์ หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพยนตร์ ตั้งแต่จุดเริ่มต้น พัฒนาการ จนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดเป็นบทวิจารณ์ภาพยนตร์

บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ บทบาทหน้าที่ของ ประวิทย์ แต่งอักษร หมายถึง การนำเสนอบทวิจารณ์ภาพยนตร์ตามหน้าที่ที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. บทบาทหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภาพยนตร์ ผู้กำกับภาพยนตร์ และองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ของภาพยนตร์เรื่องที่กำลังพูดถึง หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์เรื่องที่กำลังพูดถึง

2. บทบาทหน้าที่ในการวิเคราะห์ตีความ หมายถึง การค้นหาว่าผู้สร้างภาพยนตร์มีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการนำเสนอเนื้อหาของภาพยนตร์ หรือเป็นการค้นหาว่าองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของภาพยนตร์ มีส่วนในการสื่อความหมายอย่างไร

3. บทบาทหน้าที่ในการประเมินคุณค่า หมายถึง การวินิจฉัยภาพภาพยนตร์โดยรวมหรือองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของภาพยนตร์ ว่ามีระดับสุนทรียศาสตร์เป็นอย่างไร

4. บทบาทหน้าที่ในการรายงานความเป็นไปในสังคม หมายถึง การรายงานสภาพแวดล้อมของสังคมหรืออุตสาหกรรมภาพยนตร์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อสะท้อนสภาพการณ์และความเป็นไปของสังคมหรืออุตสาหกรรมภาพยนตร์นั้น ๆ

5. บทบาทหน้าที่ในการชักจูงใจ หมายถึง การชักชวน จูงใจ ทำให้เชื่อ หรือกระตุ้นเร้าให้ผู้อ่านบทวิจารณ์เกิดการตัดสินใจหรือเห็นคล้อยตามนักวิจารณ์ในการหาโอกาสชมภาพยนตร์เรื่องที่นักวิจารณ์กำลังพูดถึง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สร้างองค์ความรู้และพัฒนาทฤษฎีในการเขียนบทวิจารณ์ภาพยนตร์
2. ส่งเสริมสร้างความเข้าใจและความยุติธรรมในงานวิจารณ์ภาพยนตร์ในเมืองไทยให้กระตือรือร้นจนเป็นที่ยอมรับว่างานวิจารณ์เป็นศิลปะที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถในการร้อยเรียงความคิดเพื่อถ่ายทอดออกมาสู่สาธารณะ
3. เป็นเอกสารทางสังคมที่เปรียบเสมือนเป็นบันไดขององค์ความรู้ทางด้านภาพยนตร์ศึกษา
4. เป็นแนวทางสำหรับบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในการเขียนบทวิจารณ์ภาพยนตร์ที่ต้องถ่ายทอดความคิดเห็นที่มีต่อภาพยนตร์จากสื่อภาพยนตร์มาสู่สื่อสิ่งพิมพ์